

מס'פון להצגה*

ה'צגת סיפורי תורה

* בכתיבת פרק זה הסתייענו במדריך לאגדה
'קסם של תיאטרון' נכתב ע"י הד"ר מור ואביבה ספרדילוב ואורי ע"י הד"ר ברי יוסף
בהוצאת האגף לתכניות לימודים,
משרד החינוך, ירושלים תשס"א, ובתדפיס "ילדי הגן ממחזיקים סיפור"
שכותרת על ידי מלכה האס, אורנים, 1982.

כוח הדמיון והמחשבה - על ידי השלמת "פערים" בסיפור, על ידי ייסוין להבין את מניעיה של הדמות למעשיה ועוד.

6. ההצגה נותנת לגיטימציה לביטוי של רגשות ומחשבות, בתנאי שהגננת יוצרת אווירה של קבלה והבנה בין ילדי הגן.

7. ההצגה מאפשרת לילדים ברמות התפתחות שונות לגלם תפקידים ברמות קושי שונות. התאמת התפקיד ליכולתו של הילד ולאישיותו תורמת לפיתוח הערכה עצמית חיובית של הילד ולחיוזק ביטחונו העצמי.

8. הכנת ההצגה תורמת לפיתוח מיומנויות רגשיות-חברתיות בקרב ילדי הגן, כגון: התחשבות, הקשבה, נתינה וקבלה, קבלת אחריות וויתור. פיתוח היכולת הללו מותנה בעוצמת החוויה וההנאה של הילד מן העשייה.

9. הצגה של סיפורי תורה תואמת את נטייתם הטבעית של ילדים לשחק משחק סוציו-דרמטי ועשויה לתרום לטיפוח הילד בתחומי התפתחות שונים: מוטורי, רגשי, חברתי, קוגניטיבי, לשוני וערכי.

מרכיבי ההצגה

המודעות למרכיבי ההצגה עשויה לסייע בידי הגננת לתכנן את הפעילות:

1. **חלל הנבמה** הוא המקום הפיזי בגן שבו מועלית ההצגה וגם המקום שבו מתרחש הסיפור, קרי סביבת ההתרחשות (המדבר, בית המלך, היאור וכד'). מקום זה נוצר באמצעים פיזיים של תפאורה, אבזרים, תאורה, שילוט וכד' ובאמצעות תנועתותיהן ודיבורן של הדמויות על הבמה. שקופיות או שקפים המוקרנים על קיר הגן הם דרך נוספת ליצור אווירה ורקע לסיפור.

2. **המחזה** - מבוסס על סיפור (תורה) המוכר לילדים. למחזה כמה

מבוא

בגן מועלות הצגות שונות המבוצעות על ידי הגננת ו/או על ידי הילדים. חלקן מבוצע באופן ספונטני וחלקן באופן מתוכנן. לעתים קרובות מעלה קבוצת ילדים הצגה בפני חבריהם לגן, ולעתים מוזמנים גם ההורים או ילדי גן אחר.

הצגות רבות הן המחזות של סיפורים ממבחר ספרות הילדים או מהווי החיים בגן. מגוון הטכניקות והאמצעים הוא רב: הילדים מגלמים דמויות, משחקים בתיאטרון בובות, בתיאטרון צלליות ועוד.

ילדי הגן מעורבים גם במגוון התפקידים הנלווים להעלאת הצגה: תכנון, ביצוע, הפקה, בימוי, הכנת אבזרים, הכנת תפאורה, הכנת תלבושות, עיצוב במה, כתיבת הזמנות וכו'.

בפרק זה נתמקד בסוג מסוים של הצגה: הצגת סיפורי תורה בגן הילדים.

המטרות:

1. הצגה של סיפורי תורה תורמת להעמקת החוויה, להבנת הסיפור ולפיתוח הזדהות עם דמויות ועם מצבים, בדרך של עשייה והתנסות.
2. ההצגה מאפשרת לילד לעבד מחדש את המסופר במגוון דרכי ביטוי: דיבור, תנועה, משחק, שירה, גינה, עיצוב תפאורה ותלבושות ועוד.
3. באמצעות ההצגה ילדים זוכרים את רצף האירועים בסיפור וכן מטבעות לשון נבחרות המשולבות בה.
4. גילום תפקידים שונים ומגוונים מחדד את רגישות הילד כלפי עולמם של אחרים ומפתח הבנה טובה יותר של הילד את עצמו.
5. ההשתתפות בהצגה כשחקן וכצופה לסירוגין מעוררת בילד את

שלב הפעילות: סיפור - המחזה - הצגה

עיבוד הסיפור להצגה משמעו מעבר מסוגה (ז'נר) לסוגה, פעולה הדרגתית כננון מוקדם והפעלה של שיקולי דעת במאונן תחומים.

שלב: בחירת הסיפור

רצוי שהגננת תבחר יחדיה סיפורית קצרה או קטע מתוך רצף סיפורי ותעבד אותו למחזה שיהווה בסיס להצגה כולה. המחזה יכלול עלילה פשוטה שתכניה לקוחים מן הסיפור המקראי ומותאמים לעולמם הפנימי של ילדי הגן. המחזה יכלול התנסויות משגרת החיים (כמו אכילה ורחצה), רגשות משמעותיים לילדים (כמו תוקפנות, פחד, שמחה, ואהבה, קנאה וכעס) ומצבים בעלי משמעות - (פרידה ומישהי, ריב ופיוס, בדידות וידידות, לידה ומוות). מומלץ לא לבחור להצגה תכנים טעונים מדי היוצרים קונפליקט ומתח מיותרים.

שלב: מתנת המחזה ושימת הדמויות

- ◆ על המחזה להדגיש את היסודות הדרמטיים שבסיפור ולצור רצף של עלילה פשוטה וברורה המחולקת לתמונות קצרות. הדאיאלוגים והמונולוגים במחזה לקוחים מסיפור התורה או נכתבים במיוחד לצורך המחזה על ידי הגננת ברוח הסיפור.
- ◆ על המחזה להעניק את המסרים שבסיפור המקראי ולשמר את אווירת הקדושה שבו, כך שההצגה לא תיצור חילון וידידות של הסיפור.
- ◆ סקסט המחזה הוא מעין "מסגרת" שהילדים יוצקים את תכניה מחדש בכל הצגה. כלומר, במחזה הכתוב יש מקום להכניח אישית של הילדים, בצד שילוב של ביטויים מלשון התורה.
- ◆ בתכנון המחזה יש להתחשב ברמת ההתפתחות של הילדים מבחינת ההבנה הלשונית, יכולת הקשב, צורכיהם בתחום הרגשי- חברתי ועוד.

מרכיבים: עלילה, דמויות, דיאלוגים ומונולוגים ורעיון או ערך מרכזי.

- ◆ **העלילה** היא רצף של פעולות הקשורות זו בזו כחרוזים על חוט אחד. העלילה מתממשת באמצעות מעשיהן של הדמויות, ונחסי הגומלין שבניניהן, הדיאלוגים והמונולוגים. העלילה מחולקת לסצנות - תמונות המתרחשות לעתים בכמה מוקדים בחלל הבמה.
- ◆ **הדמויות** במחזה הן הנפשות הפועלות. ישנן דמויות ראשיות ומשניות, חלקן מדברות וחלקן נעות ופועלות ללא דיבור. הן מבטאות בהתנהגותן ובדיבורן דעות, מאבקים, שאיפות, תכונות אופי וכו'. אפיון הדמויות נעשה גם באמצעות תלבושות ואבזרים פשוטים.
- ◆ **דיאלוג** הוא דיבור נשיך בין דמויות. הדיאלוג מסייע לאפיון את הדמויות ולהבין את קורותיהן ואת היחסים ביניהן, וכן הוא מגביר את עוצמת המסרים והרגשות שהדמויות מביעה. זהו שיח-יחיד ששרר הדמויות משותפת עם עצמה.
- ◆ **מונולוג** הוא הבעה מילולית של מחשבות ורגשות של הדמויות.
- ◆ **רעיון או ערך מרכזי** הוא מרכיב חינוכי או אידיאטי הטמון בסיפור ומובלט בהצגה, כגון: חברות, תושייה, ביטחון בה', קבלת אחריות. הרעיון מובע באמצעות מפגש או באמצעות התנגשות בין כוחות, בין דמויות או בין הדמויות לחברה הסובבת אותה. המפגש או ההתנגשות עשויים להיות בתחום הערכי, הרגשי או המעשי. הצגה מציעה פתרון שמקורו בסיפור עצמו או בפרשנות של ילדי הגן.

- ◆ להכניס שינויים בשלב זה של בחירת התפקידים. וקר, בן יכול לגלם תפקיד של בת בהצגה ולהפך, ותפקיד שלא תוכנן במקור יכול להתחוסף, כגון השומר של בית פרעה. אם שני ילדים מעוניינים באותו תפקיד, רצוי לאפשר להם לגלם את הדמות האחת בתמונות שונות של ההצגה לסירוגין.
- ◆ לאחר חלוקת התפקידים מחליטים היכן יהיה מרכז ההתרחשות של ההצגה ומה יהיה סביבו. לדוגמה, היאור ימוקם במרכז חל הגן והבית של בת פרעה יהיה בצדו.
- ◆ הגננת יכולה לשמש בתפקיד "המספר" הילדים ינועו על ה"במה". הם גם ישמיעו את הטקסט, בלשון הסיפור או בלשונם הם, בהתאם ליכולתם ולרצונם. אפשר לשלב בטקסט ביטויים בלשון התורה שהילדים למדו בשעת הסיפור.
- ◆ במהלך ההצגה יוחלפו בעלי התפקידים, כך שכל הילדים ישתתפו הן כמציגים והן כצופים. הילדים מציגים את ההצגה בשלב זה ללא שימוש בתלבושות ובתפאורה, כך שתשומת הלב מוקדשת לפעולה של הדמויות.
- ◆ ההצגה היא פעילות קבוצתית וכל ילד תורם בה את חלקו למטרה המשותפת. אווירה של תמיכה הדדית והעדד תחרותיות מסייעים לילדים להיות שותפים מלאים בעשייה.
- ◆ נכונות ופתיחות של הילדים להשתתף בהצגה תלויות באמון שלהם בגננת, ביכולתה לקבלם כמות שהם וביכולתה ליצור אווירה של כבוד הדדי.
- ◆ **שלב IV - שילוב של תלבושות, תפאורה ומוזיקה**
- ◆ רצוי שבחירת התלבושות והאבזורים תעשה לאחר שהילדים בחרו תפקידים ויילמו אותם בהצגה הראשונה (שלב III). כך יש סיכוי שהילדים יבחרו בגדים ואבזורים המתאימים לדמות על סמך הזדהותם אתה.

- ◆ הרגשות והמחשבות של הדמויות מובעים באמצעות שיחות, תנועה בחלל, תנועות גוף, הגננה (אינטונוציה), הבעות פנים, מוזיקה ועוד. כל אלה נבחרים על ידי הגננת והילדים בשיחה על הדמויות ועל האירועים בסיפור.
- ◆ חשוב להבליט במחזה את מרכיבי הסיפור המתקשרים לניסיון חייהם של הילדים בכל תחומי החיים - רגשי, חברתי, הכרתי, לשוני, תחושותי ואסתטי.
- ◆ במעבר מסיפור להצגה יש חשיבות למרכיבים השונים, מלבד הטקסט, ואלה הם: תפאורה, רקע, מוזיקה, פעלולים, המחשת המקום והזמן, תלבושות, איפור ועוד.
- ◆ המחזה משלב תפקידים של יחידים (מרים, משה, פרעה) ושל קבוצות (נוגשים, עם ישראל, צאן). אין להמחיש את תפקיד האל בדמות אנושית.
- ◆ שילוב של קטעי מוזיקה, שירה או מחול מסייע לקשר בין חלקי העלילה, תורם ליצירת אווירה מתאימה, ומבליט ניגודים בין דמויות או בין מצבים בסיפור.
- ◆ חשוב לשתף את כל ילדי הגן, אם כדמויות בהצגה ואם בהכנה של התפאורה, התלבושות ועוד.
- ◆ **שלב III: ההצגה יוצאת לדרך - הילדים בוחרים תפקידים**
- ◆ הפעילות נפתחת בשיחה על הסיפור ועל הדמויות המופיעות בו, והילדים בוחרים, בסיוע הגננת, בתפקידים השונים. בהצעת התפקידים יש להתחשב באישיותו וביכולתו של כל ילד. הבנת הסיפור, הנאה מהמשחק והזדהות עם התפקיד הם תנאי להצלחת ההצגה. תפקיד מורכב ומרכזי עשוי להתאים לילד בעל כושר מנהיגות וכושר ביטוי.
- ◆ תמליל המחזה, שהוא כאמור מסגרת לבניית ההצגה, מאפשר

דוגמה להצגה

משה וננות יתרו במדין

כדוגמה לישום העקרונות שהוצעו בפרק זה מובא בזה המחזה "משה וננות יתרו". בדרך דומה אפשר ליישם את העקרונות בסיפורים השונים, בהתאם לאוכלוסיית הגן ולאישיותה וכישוריה של הגננת (והצוות).

ההצגה המודגמת מבוססת על שלילוב של שתי יחידות סיפוריות "משה יוצא מבית פרעה" (ב, טו-כב) ו"הסנה" (ג, א-י) הדמויות בהצגה הן: משה, ננות יתרו, הרועים, הצאן, אחד מן העם. מוקדי ההתרחשות: הבאר במדין, בית יתרו, הסנה בהר חורב.

מחלק ההצגה

מתרחח

ברקע נשמעת מוזיקה מתואמת.

הגננת: "מי שמך לאיש שר ושפס עלינו?"

משה (לבוש כאיש מצרי, נכנס לבמה ועוצר בהללה): אכן נודע הדבר, עכשיו פרעה ירצה להעניש אותי.

אחד מן העם (נכנס לבמה ואומר באוזנו של משה): פירעה שמע שהרגת איש מצרי. ברח מהר ממצרים.

- משה בורח למדבר.

■ תמונה ראשונה: **מדבר ובאר**

הגננת: משה הלך זמן רב עד שהגיע לארץ מדין.

משה: הדרך ארוכה, השמש חמה ואני עייף וצמא מאוד.

◆ רצוי לרכיז בסל אחד את התלבושות, הכלים והאבזרים המיועדים להצגה. כל ילד יבחר מתוכו, בהנחיית הגננת, את הפרטים הדרושים לו וישמור אותם עד לשעת ההצגה במקום מתאים, כגון במאורה האישיית או במינה מסוימת.

◆ עיצובי סביבת ההתרחשות (אור, בית, מדבר, הר) זמן ההתרחשות (עונת שנה, שעה) ייעשה בשיתוף עם הילדים, באמצעים חזותיים ומוזיקליים. הגננת תסייע לתהליך באמצעות שאלות כגון: איך ידעו הצופים שהדבר קרה במדבר? איך ניצור מדבר?

◆ לאחר שהושלמו ההכנות מגיע "הרגע הגדול" - ביצוע ההצגה בשלמותה. החזרה על אותו סיפור באמצעות הצגה החלכת ומתגבשת עשויה ליצור חוויה רגשית ולהפוך את הסיפור המקראי למורם בעל משמעות עמוקה בחיי הגן.

שלב V: בעקבות ההצגה

- ◆ זמן מה לאחר ההצגה אפשר לשוחח עם הילדים על חוויותיהם: רגשות ומחשבות שעלו בהם בעקבות התפקיד שמילאו, חוויות שעוצרו במהלך ההצגה, מחשבות "חדשות" על הסיפור עצמו, על הדמויות, על מעשיהן ועל המסרים והערכים המלוטמים בו.
- ◆ נוסף לביטוי המילולי, הגננת תשקול אם לאפשר שימוש בחומרי אמנות כדי לבטא רעיונות ורגשות בעקבות ההצגה.
- ◆ אפשר להשאיר לתקופת מה את ה"במה", כולל האבזרים והתלבושות, למחקר חופשי של הילדים.

- הרועים (מופתעים ובהלים) חוזרים לשבת במקומותיהם. הרועות חוזרות לבאר ומשקות את הצאן בעזרת משה.

הגננת: הרועות הודו למשה וחזרו הביתה. שם חיכה להן אביהן, יתרו, כוהן מד'ן.

■ תמונה שנייה: בית יתרו

יתרו: "מדוע מהרפתן בֵּא הַיּוֹם?"

בנות יתרו: איש מצרי הציל אותנו מיד הרועים וגם עזר לנו להשקות את הצאן.

יתרו: איפה הוא? למה זה עזבתן את האיש? רוצו לקרוא לו שיבוא לאכול אתנו.

אחת הבנות (צפורה?) רצה אל הבאר ומסמנת למשה (בתנועה או במילים) לבוא אחריה.

הגננת: משה שמח להתארח בבית יתרו ונשאר לגור שם. יתרו הציע לו להיות רועה צאנו. לאחר זמן מה, משה התחתן עם צפורה, אחת מהבנות, ונולד להם תינוק.

ציפורה: לתינוק שלנו קוראים גרשום.

■ תמונה שלישית: המדבר

הגננת: ימים רבים היה משה רועה את צאן יתרו, ולפעמים הולך את הצאן למדבר.

משה (במדבר): אני מתגעגע מאוד למשפחה שלי ודואג לבני ישראל. שעובדים עבודת פרך במצרים. הייתי רוצה להיות אתם ולעזור להם.

הגננת: פתאום משה ראה מרחוק מראה מופלא. (בפאתי הבמה נראה הסנה הבוזר המועצב או המוקרן בשקף או בשקופית על גבי הקיר).

הגננת: משה התבונן סביב, ופתאום ראה מרחוק באר מים.

- משה ניגש אל הבאר, דולה ממנה מים, שותה ורוחץ את פניו.

- הוא יושב לנוח בצל עץ ליד הבאר.

- ברקע נשמעת מוזיקת רועים (חליל, קולות צאן, פעמונים, שיר רועים).

- בנות יתרו נכנסות עם הצאן ומתקדבות אל הבאר.

- ריקוד הרועות סביב הבאר. הצאן מלחך עשב ליד הבאר.

הגננת: "וְלָכֵן מְדַבֵּר שְׁבַע בְּנוֹת וְתַבְאִינָה וְתִדְלָנָה וְתִמְלָאנָה אֶת הָרְהָטִים לְהִשְׁקוֹת צֹאן אֲבִיהֶן".

- הבנות שואבות מים מהבאר כדי להשקות את הצאן.

משה קם וניגש אל הבנות: שלום! מי אתן?

הרועות: אנחנו הבנות של יתרו, כוהן מד'ן. ומי אתה?

הגננת: עוד הם מדברים ופתאום באו רועים רבים עם צאנם. לרועים לא הייתה סבלות לחכות עד שהבנות תסיימנה להשקות את כל הצאן.

הרועים (בתנועת גירוש): לכו מכאן, הסתלקו. אנחנו רוצים להשקות את הצאן עכשיו! ומיד!

הרועות: אבל אנחנו הגענו אל הבאר לפניכם, ועדיין לא סיימנו.

הרועים: לא ולא! לכו מכאן!

כל הילדים בקול רם: "וַיָּבֹאוּ הָרְעִים וַיִּגְרְשׁוּם"

- הרועות נבהלות ומתרחקות מהבאר.

הגננת: משה כעס מאוד על התנהגות הרועים. הוא שמע את הצאן פועה מצמא ומיהר אל הבאר.

משה (לרועים): חכו בסבלנות לתורכם. בנות יתרו באו לפניכם. אינכם מתביישים?

הגננת: ושוב בואו א-להי א-להי: אנכי ה' א-להי אביך, א-להי אברהם, א-להי יצחק וא-להי יעקב. ראיתי את בני ישראל סובלים במצרים ושעמעת את צעקתם.

בחרתי בך, משה, שתציל את בני ישראל מיד פרעה ותביאם לארץ זבת חלב ודבש, לארץ ישראל.

- מוציאת רקע מושמעת ומשה מזמין את כל המשתתפים לריקוד סיום.

ריקוד ושיר בהשתתפות כל הילדים:
"שלא את עמי" או "ארץ זבת חלב".

משה (מתבונן, פוקח עיניים בהשתוממות): מה זה? הסנה בוער באש ואנינו נשרף!

כיצד יתכן הדבר? אני אתקרב לראות את המראה הנפלא הזה.

הגננת: "ויקרא אֱלֹהֵי-אֶלֶּה־אֶלְמֹותָן הַסֵּנה".

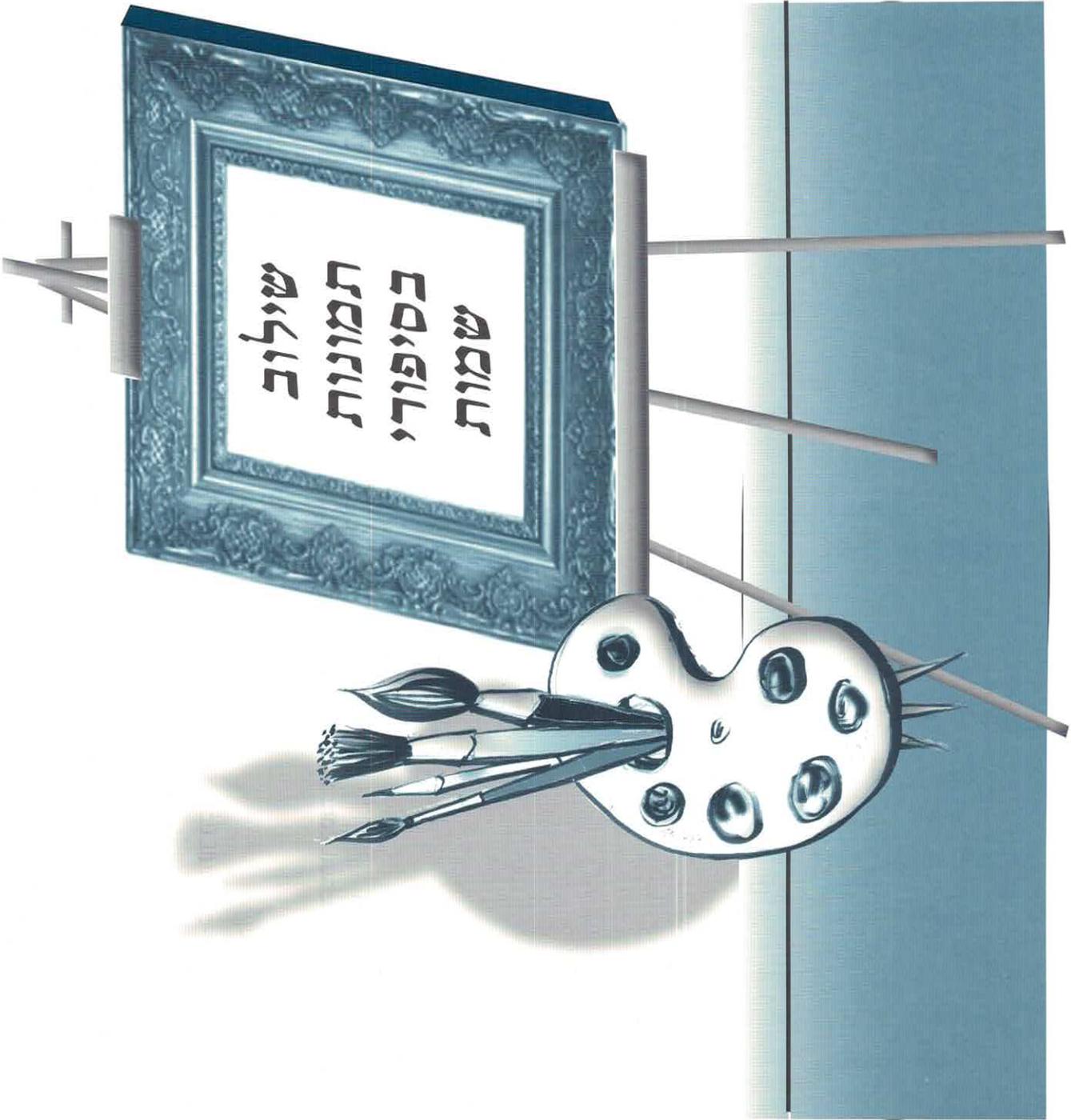
כל הילדים: משה! משה!

משה: הנני!

הגננת: א-להים אמר למושה מתוך הסנה: אל תתקרב! של נעליך מעל

רגליך כי המקום הזה קדוש!

- משה חולץ את נעליו.

שמות
בסיפורי
תמונות
שילוב